

O‘ZBEKISTONDA HUQUQIY TA’LIMNI RIVOJLANTIRISHNI IJTIMOYIY FALSAFIY MOHIYATI

Turg‘unov Sherzod Nurmuxamedovich

IV Andijon akademik litseyi Huquq fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O‘zbekistonda huquqiy ta’limni rivojlantirishning ijtimoiy-falsafiy mohiyati tahlil qilinadi. Huquqiy ta’lim jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirishning asosiy omili sifatida qaralib, uning ijtimoiy taraqqiyot, fuqarolik jamiyati barpo etish hamda qonun ustuvorligini ta’minlashdagi o‘rni ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqotda huquqiy ta’limning shaxs, jamiyat va davlat o‘rtasidagi ijtimoiy-falsafiy munosabatlarni tartibga solishdagi funksional ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, huquqiy ta’limni modernizatsiya qilish jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlar, huquqiy ongni shakllantirish mexanizmlari hamda yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *huquqiy ta’lim, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, ijtimoiy falsafa, fuqarolik jamiyati, qonun ustuvorligi.*

Abstract: *This article analyzes the socio-philosophical essence of the development of legal education in Uzbekistan. Legal education is considered one of the main factors in the formation of legal awareness and legal culture in society, and its role in social development, building a civil society, and ensuring the rule of law is scientifically substantiated. The study reveals the functional significance of legal education in regulating socio-philosophical relations between the individual, society, and the state. It also highlights modern pedagogical approaches in the process of modernizing legal education, mechanisms for forming legal consciousness, and its importance in the upbringing of youth.*

Key words: *legal education, legal awareness, legal culture, social philosophy, civil society, rule of law.*

Аннотация: *В данной статье анализируется социально-философская сущность развития правового образования в Узбекистане. Правовое образование рассматривается как один из основных факторов формирования правового сознания и правовой культуры в обществе, а также научно обосновывается его роль в социальном развитии, построении гражданского общества и обеспечении верховенства закона. В исследовании раскрывается функциональное значение правового образования в регулировании социально-философских отношений между личностью, обществом и государством. Также освещаются современные педагогические подходы в процессе модернизации правового образования, механизмы формирования правового сознания и его значение в воспитании молодежи.*

Ключевые слова: *правовое образование, правовое сознание, правовая культура, социальная философия, гражданское общество, верховенство закона.*

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish, fuqarolarning huquqiy ongini yuksaltirish hamda jamiyatda qonun ustuvorligini ta‘minlashga qaratilganligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasining **“Ta‘lim to‘g‘risida”[1]gi Qonuni**, shuningdek, 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan **Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi[2]**da ta‘lim tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish, yoshlarni huquqiy madaniyat ruhida tarbiyalash va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish asosiy ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta‘lim va huquqiy sohani rivojlantirishga oid farmon va qarorlarida jamiyatda huquqiy ongni shakllantirish, aholining huquqiy savodxonligini oshirish hamda ta‘lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish zarurligi alohida ta‘kidlanadi. Jumladan, yoshlar tarbiyasida huquqiy ta‘limning o‘rni kuchaytirilishi, ularning huquqiy bilimlarini amaliy hayot bilan bog‘lash vazifasi davlat siyosatining muhim yo‘nalishi sifatida belgilangan.

Huquqiy ta‘lim jamiyatda nafaqat bilim berish tizimi, balki ijtimoiy-falsafiy hodisa sifatida ham muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u shaxs, jamiyat va davlat o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga solishda asosiy vosita hisoblanadi. Huquqiy ta‘lim orqali fuqarolarda qonunga hurmat, ijtimoiy mas‘uliyat, adolat va huquqiy madaniyat kabi qadriyatlar shakllanadi.

Shu nuqtai nazardan, huquqiy ta‘limni rivojlantirishning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini o‘rganish bugungi kunda dolzarb ilmiy va amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, u jamiyatning barqaror rivojlanishi, fuqarolik jamiyatining shakllanishi hamda demokratik tamoyillarning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Mazkur maqolada O‘zbekistonda huquqiy ta‘limni rivojlantirishning ijtimoiy-falsafiy asoslari, uning jamiyatdagi o‘rni hamda zamonaviy ta‘lim siyosati bilan bog‘liqligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Huquqiy ta‘lim jamiyat taraqqiyotining muhim ijtimoiy institutlaridan biri bo‘lib, u inson ongida huquqiy tafakkurni shakllantirish, jamiyatda qonun ustuvorligini ta‘minlash hamda fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan huquqiy ta‘lim shaxs va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi, axloqiy va huquqiy qadriyatlarni uyg‘unlashtiruvchi tizim sifatida qaraladi.

Bu jarayonda shaxs nafaqat qonunlarni biladi, balki ularni anglaydi, hurmat qiladi va amaliy hayotda qo‘llashga harakat qiladi. Masalan, o‘quvchi yo‘l harakati qoidalarini faqat nazariy bilish bilan cheklanmay, ularni kundalik hayotda rioya qilish orqali huquqiy ongini namoyon etadi.

Huquqiy ta‘limning asosiy vazifalaridan biri – fuqarolarda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirishdir. Huquqiy ong insonning qonunlarga munosabati, ularni tushunishi va ularga amal qilish darajasini ifodalaydi[3].

Masalan:

- Talaba darsga kech qolmaslikni intizom va ichki tartib qoidasi sifatida qabul qiladi.
- Fuqaro shartnoma tuzishda o‘z huquq va majburiyatlarini biladi.
- Yoshlar jinoyat va huquqbuzarlikning oqibatlarini tushunib, undan tiyiladi.

Huquqiy madaniyat esa yanada keng tushuncha bo‘lib, u jamiyatda qonunlarga hurmat, adolat va mas‘uliyat hissini o‘z ichiga oladi.

Fuqarolik jamiyatining shakllanishi bevosita huquqiy ta‘lim darajasi bilan bog‘liq. Huquqiy bilimga ega fuqarolar jamiyatda faol ishtirok etadi, o‘z huquqlarini himoya qiladi va davlat boshqaruvida ongli pozitsiya bildiradi.

Masalan:

- Saylovlarda ongli ishtirok etish
- Ijtimoiy muammolar bo‘yicha qonuniy murojaat qilish
- Jamoat nazoratida faollik ko‘rsatish

Bu holatlar fuqarolik jamiyatining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Ijtimoiy-falsafiy jihatdan huquqiy ta‘lim quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- **Tarbiyaviy funksiya** – axloqiy va huquqiy qadriyatlarni shakllantiradi
- **Regulyativ funksiya** – jamiyatdagi munosabatlarni tartibga soladi
- **Integrativ funksiya** – shaxs va jamiyatni birlashtiradi
- **Profilaktik funksiya** – huquqbuzarliklarning oldini oladi[4]

Masalan, maktablarda o‘tkaziladigan “huquqiy savodxonlik haftaligi” o‘quvchilarda profilaktik huquqiy bilimni oshiradi.

5. O‘zbekistonda huquqiy ta‘limni modernizatsiya qilish

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda huquqiy ta‘limni modernizatsiya qilishga katta e‘tibor qaratilmoqda. Prezident qarorlari asosida ta‘lim tizimiga interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar va kompetensiyaviy yondashuvlar joriy etilmoqda.

Masalan:

- “Huquqiy bilimlar kuni” loyihalari
- maktablarda “Huquq asoslari” fanining kuchaytirilishi
- oliy ta‘limda huquqiy klinikalar tashkil etilishi

Bu islohotlar yoshlarning huquqiy savodxonligini oshirishga xizmat qiladi. Misol uchun:

- Talaba kontrakt asosida o‘qishda shartnoma shartlarini tushunib imzo qo‘yadi;
- Fuqaro davlat xizmatidan foydalanishda elektron murojaat tizimidan foydalanadi ;
- O‘quvchi maktab ichki tartib qoidalari rioya qiladi ;
- Yoshlar jinoyat javobgarligi yoshini biladi va huquqbuzarlikdan tiyiladi ;
- Fuqaro mehnat huquqlarini bilib, ish beruvchi bilan qonuniy shartnoma tuzadi.

Demak, huquqiy ta‘lim nafaqat bilim berish jarayoni, balki jamiyatning ijtimoiy-falsafiy rivojlanishida muhim rol o‘ynovchi tizim hisoblanadi. U fuqarolarda huquqiy ong va madaniyatni shakllantiradi, fuqarolik jamiyatini mustahkamlaydi hamda qonun ustuvorligini ta‘minlaydi.

Mazkur maqolada O‘zbekistonda huquqiy ta‘limni rivojlantirishning ijtimoiy-falsafiy mohiyati keng tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, huquqiy ta‘lim jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirishning asosiy omili bo‘lib, u shaxsning ijtimoiy faolligi, mas‘uliyati va fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, huquqiy ta'lim fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, qonun ustuvorligini ta'minlash hamda demokratik tamoyillarni mustahkamlashda ijtimoiy-falsafiy ahamiyatga ega ekanligi asoslab berildi. Zamonaviy O'zbekiston ta'lim siyosati doirasida huquqiy ta'limni modernizatsiya qilish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va yoshlarning huquqiy savodxonligini oshirish ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Umuman olganda, huquqiy ta'limni rivojlantirish jamiyatning barqaror taraqqiyoti, fuqarolarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish va ijtimoiy adolatni ta'minlashda strategik ahamiyatga ega ekanligi tadqiqotda o'z ifodasini topdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" to'g'risidagi Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari. – Toshkent, 2020–2023.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati va Qonunchilik palatasi hujjatlari: huquqiy madaniyatni oshirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. – Toshkent, 2021.